

ליקוטי ופסקי הלכות "חוקי היום"

ותלמודם
"תקופת היום"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב היים אהרן בלייער שליט"א

56

פרשת שופטים תש"פ

דיני אלול - כשרות השופר

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

חודש אלול

כתיבה וחתימה טובה

א. בחודש אלול, כשכותב אדם אגרת לחבירו צריך לרמוז בתחילתו או בסופו שמבקש עליו לשנה טובה (באר היטב תקפ"א סק"י, מטה אפרים סי"ט).

תקיעת שופר

ב. מנהג הוא לתקוע בשופר בכל בוקר מיום שני דר"ח אלול [א' אלול] ואילך עד ערב ר"ה ולא עד בכלל (רמ"א תקפ"א ומ"ב סק"ג).

ג. תשר"ת. יש שנהגו לתקוע תשר"ת תשר"ת תשר"ת, ע"פ מש"כ הב"ח (סי' תקצ"ב) דכל תקיעות בציבור צריכים להיות כך, כדי שלא יבואו לומר דתשר"ת הוא העיקר, (מנהג פראנקפורט, צאנז, קרלין, חב"ד, טשערנאביל, סאטמאר ועוד), אבל ברוב מקומות נוהגין לתקוע רק תשר"ת. ויש שנהגים לתקוע בר"ח אלול עצמו תשר"ת תשר"ת תשר"ת מאחר שעיקר התקנה היתה בר"ח עצמו, ובשאר החודש סגי רק בתשר"ת (תשובות והנהגות ח"ג סי' קל"ג).

ד. השלמה. אם לא תקעו לאחר תפילת שחרית, י"א שיתקעו לאחר תפילת מנחה (ש"ת אגרת משה או"ח ח"ד סי' כ"א אות ה') דעיקר הוא כדי להתעורר בתשובה, וי"א שאין ענין להשלים התקיעות (דעת הגריש"א ומשנה הלכות).
ה. יחיד. המתפלל ביחידות אינו צריך לתקוע (הגריש"א, צ"א ח"ב סי' מ"ח) ולכן אלו שמתפללים ביחידות עקב המצב הנוכחי [שנת תש"פ], אינם צריכים לדקדק לשמוע תקיעה.

ו. הפסק. אם אוזח בקריאת שמע וברכותיה, ולמנין אחר אין מי שיתקע להם, מותר לו לתקוע לציבור בין הפרקים, דלא גרע מלשאול בין הפרקים בשלום אדם נכבד, שמותר, וכ"ש כשאוזח באמצע פסוקי דזמרה (ש"ת מהר"ם בריסק ח"ג סי' כ"ז).

ז. באמצע שמונה עשרה. אם אוזח באמצע שמו"ע ושומע תקיעת שופר, י"א שמוותר להפסיק בתפלה ולשמוע התקיעות (הגר"ח קניבסקי ובש"ת משנת יוסף ח"ט סי' ס"ד ומ"ד בש"ת שבט הקהתי ח"ג סי' קפ"ג), וי"א שא"צ להפסיק כדי לשמוע התקיעות (בעל משנה הלכות).

ח. בעמידה. לא מצינו שצריכין לעמוד בתקיעות אלו (ש"ת שבט הקהתי שם).
ט. ברית. אם יש ברית מילה בביהכ"נ בחודש אלול, מלין קודם ואח"כ תוקעין (מקור חיים להחזו"י סי' תקפ"ד).

י. ברמקול. מכיון שאין מדקדקין בכל דקדוקי הלכות במנהג זה, אפשר לקיים המנהג ע"י שמיעה ברמקול או בטלפון אם אי אפשר בלא הכי, אבל ע"י הקלטה לא יצא, כיון דבשעת מעשה אין אדם תוקע, ולכן א"א לצאת י"ח במה שמצוי ברחובות ירושלים שמסתובבים מכוניות עם הקלטה של ארגוני צדקה וכדומה ומשמיעים קול שופר חזק מאד בהקלטה.

יא. קטן. גם קטן יכול לתקוע אם אין שם גדול, ומ"מ גדול עדיף משום כבוד הציבור.

יב. יש לדון האם יש דיני חזקה על תקיעות אלו כגון אחד שמוחזק לתקוע במנין מסודר, כמו שמצינו שיש חזקה על תקיעות דר"ה (מ"ב סק"א), או דכל הקודם זוהי מאחר שהוא רק מנהג, ולכאורה גם בזה יש כאן דיני חזקה.

מזמורי תהילים

יג. יש עוד מנהג לומר בציבור, עשרה מזמורי תהילים אחרי תפלה בכל ימי חול מר"ח אלול ואילך, ואחריו אומרים קדיש.

יד. אם אין עשרה באמירת המזמורים, ישאירו מזמור אחד או כמה פסוקים עד שיבואו עשרה ויאמרו קדיש. וסגי בזה שאחד יאמר המזמור או הפסוקים ואחריו יגיד קדיש (ש"ת מנח"י ח"ח סי' נ"א).

לדוד ה' אורי וישעי

טו. נוהגין לומר בכל יום אחר גמר התפילה בוקר וערב, לדוד ה' אורי וכו' (מ"ב סק"ב). יש נוהגין לאומרו אחר תפלת מנחה, ויש אומרים אחרי תפילת מעריב, וכל אחד ינהג כמנהגו.

טז. מי שכבר אמר במנחה ומתפלל מעריב במנין שאומרים 'לדוד' במעריב, י"א שעליו לאומרו שנית עם הציבור (הליכות שלמה ר"ה ארוחת הלכה הערה 3), וי"א דא"צ לחזור לאומרו (הגריש"א ובעל משנה הלכות).

בדיקת מזוזות

יז. יש אנשי מעשה שנוהגין לבדוק תפילין ומזוזות בחודש אלול מדי שנה בשנה (מטה אפרים סק"י). אמנם בשו"ע (י"ד סי' רצ"א ס"א) מבואר שמזוזה של יחיד בודקין פעמיים בשבע שנים, דהיינו כל שלש שנים ומחצה, ולכן אם הוא עכ"פ סמוך לזמן שחייב לבדוקם ראוי לבדוקם בחודש אלול.

יח. מהות הבדיקה. הבדיקה שחייבים פעמיים בשבע שנים אינה משום חסירות ויתרות דבזה מהני בדיקה אחת לפני קביעתו, אלא בודקין שמא נמחק או נטשטש כתב האותיות או שנתבלה העור מחמת מים או השמש (תוס' מנחות מ"ג ע"א).

יט. ולכן מעיקר הדין לא בעינן שיבדוק אותו מומחה הבקי בחסירות ויתרות אלא כל אדם יכול לבדוקן לראות שלא נרטב הקלף ובודקין כל אות שלא נטשטש או נסדק, ולעשות שאלת חכם במידת הצורך (חת"ס סי' רפ"ג והובא בפ"ת סק"ג), ומ"מ מכיון שמצוי מאד שיש סדקים קטנים מאד ורוב בני אדם אינם מומחים בהלכות סת"ם, כדאי לתת לסופר או מגיה מומחה לעבור עליו.

כ. ברכה כשמחזירו. המסיר מזוזה כדי לבדוקו ומחזירו מיד אינו מברך בקביעתו (מ"ר בחובת הדר פ"א י"ד).

כא. אבל אם הסיר המזוזות והפסיק הרבה כגון שהביא אותם לבקי ולחכם לבדוקן, חייב לברך שוב כשקובען, וכשקובען ביום אחר ודאי הוא הפסק ויכול לברך (ערוך השלח) ופחות מזה הוא ספק שנחלקו הפוסקים בזה, ולכן אם קובען באותו יום אינו מברך.

כב. אם קובע מזוזה אחר שלא היתה שם לפני כן, ודאי מברך, וכן אם נפסלה המזוזה ותיקנוה מברך (חובת הדר שם).

כג. אם נפלה המזוזה, או שהתרופפה מקביעותה כגון שנפל מסמר התחתון והיא תלויה על העליון, כשמחזירה וקובעה צריך לברך (שם).

כד. בדיקת קביעתם. המזוזות צריכין להיות קבוע במקומם באופן שלא יפולו ולא ינטלו בקלות, ולכן אין להדביקם בדבק או בסלוטייף [cellotape] באופן שהם רפויים ויכולים לינטל (דעת קדושים).

כה. ולכן אפילו אם כבר נמצאים תוך שלש וחצי שנים מאז בדיקת המזוזות וא"צ לבדוק שוב האותיות, מ"מ יכול לקיים מנהג הבדיקה בחודש אלול ע"י שבודקם שהם תלויים במקומם ובקביעות כהוגן.

כו. אסור לקחת מזוזה שהיה במקום שחיובו מה"ת ולשים אותו במקום שאין חיובו אלא מדרבנן או במקום פטור שהרי מורידים אותו מקדושתו, ולכן כדאי לרשום מקומו של כל מזוזה כדי שיחזירו אח"כ למקומו הראשון (מזוזות מלכים ס"ק קפ"ו).

כז. בתים במקומות נופש. יש בעלי יכולת שיש להם בתים במקומות נופש כגון בבורנמטה באנגליה או בקאנטרי בארה"ב, ומצוי מאד שאף פעם לא בדקו המזוזות וכדאי להם לבדוק בפרט במקומות ששכיח שם גשם ושמש.

בדיקת תפילין

- כח. הבאנו (אות י"ז) מהמטה אפרים שיש אנשי מעשה הנוהגין לבדוק ולבחון תפילין שלהם בימי אלו. אמנם בשו"ע (או"ח סי' ל"ט ס"ג) א"ל דתפילין שהוחזקו בכשרות אינם צריכים בדיקה לעולם.
- כט. ואם אינו מניחין אלא לפרקים צריכים בדיקה פעמים בשבע שנים (שו"ע שם), ויש אומרים דכיון דאנו מניחין תפילין רק בשעת התפלה אפשר שהוא בכלל מניחו לפרקים המחייב בדיקה פעמיים בשבע שנים (א"א בוטשאטש ושלחן הטהור סי' ב').
- ל. בתפילין שלנו העשויים מגסות ועור מעובד היטב ועבה ובהידור ובתפירות חזקות הסגורות היטב וריבועו כהוגן, יש הס"ל שהסומך על פשיטת השו"ע לא הפסיד, כל זמן שלא ידוע שאירע להם איזה תקלה כגון שנפלו למים או שהניחם ליד חום גבוה וכדומה, ואדרבה יכולים לבוא לידי קלקול אם פותחים וסוגרים בתדירות (הגרשז"א, הליכות שלמה פ"ד אות ל"ו).
- לא. וכדי לקיים המנהג של בדיקה באלול אפשר לבדוק לכל הפחות הרצועות והבתים שהם שחורים וריבועם כהוגן.

כשרות השופר

שופר של ר"ה

- לב. שופר של ר"ה מצותו בשל איל (שו"ע תקפ"ו ס"א), זכר לעקדת יצחק (מ"ב שם), ואיל נקרא מגיל י"ג חדשים ויום אחד (כ"ה החיים סק"ב).
- לג. ומצוה בכפופים יותר מבפשוטים דתקנו רבנן לתקוע בכפוף לסימן שיכפפו לבם למקום בשעת התפלה (שו"ע ומ"ב שם), ואפילו אם הוא כפוף מעט דינו ככפוף (חוט שני ר"ה עמ"נ ט').

שואל שלא מדעת

- לד. מותר ליטול שופר של חברו בלא ידיעתו ולתקוע בו במקומו כדי לצאת ידי מצוה דניחא ליה לאיניש למיעבד מצוה בממונו (מ"ב סק"ט), ואפילו להוציא נשים וקטנים (שו"ת אג"מ או"ח ח"ב סי' ק"ו).
- לה. ואם השופר התקלקל תוך כדי שימוש פטור מלשלם שדינו כדין שואל שפטור במתה מחמת מלאכה (שו"ת הלכות קטנות ח"א סי' ע"ט).
- לו. אבל כדי להתלמד אסור לתקוע בשופר של חברו ללא רשותו, שהרי אין בו צד מצוה (חיי אדם כלל ק"מ ס"ח), אמנם כדי לקיים מנהג תקיעות בחודש אלול לכאורה מותר שהרי מ"מ קצת מצוה יש בו.

ניקב השופר

- לז. אם ניקב השופר ולא סתמו אע"פ שנשתנה קולו כשר (שו"ע שם סי"ז) שכל הקולות כשרים בשופר, ומ"מ אם יש לו שופר אחר אין לתקוע בזה כי י"א שאין לתקוע בשופר נקוב (רמ"א שם).
- לח. אם יש בו נקב וקולו צלול כמקדם ואינו מורגש כלל בתקיעה כשר לכל הדעות (מ"ב סק"כ), ומה שיש אנשים שאין משתמשין אפילו בנקב כל דהו ובדוקין אותו במים אינו אלא הידור בעלמא (שו"ת שבט הלוי ח"ח קל"ג סק"ד).
- לט. כשקונים שופר צריכין לבדוק שאין לו נקב ואינו נסדק, וגם צריכים לבדוק מתחת המדבקה (של החברה, המחיר וההכשר) כי פעמים דוקא שם מוצאים נקב, והמבין יבין..

נסדק השופר

- מ. נסדק לארכו פסול, י"א אפילו סדק כל שהוא, וי"א דוקא ברובו (שו"ע ס"ח) ובשעת הדחק אפשר לסמוך ע"ז (מ"ב מ"ג), ונסדק היינו מעבר לעבר (מ"ב ל"ח), ואם רק נפגם כשר (מ"ב ל"ז) אפילו אם יש בו חסרון (א"ר סק"ב).
- מא. נסדק לרחבו דהיינו סביב הקיפו, במיעוטו כשר, ברובו פסול אלא א"כ נשאר מהסדק לצד פיו שיעור תקיעה דהיינו טפח, ויש מכשירים בנשתיר אפילו שלא לצד פיו (שו"ע ס"ט), ובשעת הדחק אפשר לסמוך על היש מכשירין (מ"ב סק"ו).
- מב. בשו"ע נזכר כמה דרכי תיקון השופר כגון ע"י דבק או ע"י קשירה בחבל או לחממו באש עד שנפשר לחברו יחד, ובזמנינו ששופרות מצויות הרבה, אינן כ"כ מעשי.

שיעור של שופר

- מג. שיעור שופר הוא ארבעה גודלים (שו"ע ס"ט) והוא שיעור טפח (מ"ב שם), ולפי מידות זמנינו הוא 8 ס"מ להג"ח נאה, 9.6 ס"מ להחזו"א.
- מד. ולכתחילה ראוי להקפיד שהשופר יהיה ארוך ג' טפחים כדי לצאת שיטות כמה ראשונים הסוברים שצריך לאוחזו ויראה טפח מכאן וטפח מכאן דהיינו ג' טפחים (עמק ברכה).

דברים זרים על השופר

- מה. כל דבר שמוסיפים על השופר מבחוץ אם הקול משתנה בגלל זה פסול (שו"ע ס"ז), ומאד קשה להבחין בדקדוק אם אכן הקול משתנה בגלל איזה דבר, ולכן מן הנכון שלא להוסיף שום דבר חיצוני על השופר, ולכן לא

כדאי להשתמש בכל אותן שופרות נוי הנמצאות בחנויות מצופים בכסף ובוזה וכדומה.

מו. יש גם שופרות מצופות כסף וזהב שהציפוי נכנס גם לתוך השופר לפעמים מצד הפה ולפעמים מצד הרחב, ואלו פסולות לגמרי לכו"ע לצאת בהן ידי חובתן.

מז. לק [varnish]. כתב השו"ע (שם סי"ז) דלא יפה הם עושים אלו שמציירים מיני צבעונים כדי לנאותו, ולפעמים המייצרים שופרות מוסיפים לק [varnish] על השופר כדי להבריכו, וגם בזה כדאי לזהר מזה כי איננו יודעים אם נשתנה הקול ע"י"ז (מ"ב שם), מ"מ בדיעבד יצא אע"פ שלא בדקו אם אכן לא נשתנה הקול (שו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קל"ג אות ח').

מח. ולכן כדאי להוריד כל המדבקות [stickers] הנמצאים על השופר לפני שתוקעין תקיעות חובה, כי אולי גם זה משנה קול השופר.

מט. כשמשייפים ומחליקים השופר הרי זה מוציא הברקה טבעית מהשופר זה כשר לכתחילה כל זמן שלא הוסיפו שום חומר, שהרי אין שיעור לעובי כותלי השופר (ע"פ המ"ב שם ס"ק ס"ה), ולכן אפילו שופר שמראתו מבריק, אין ראיה שיש עליו לק, אלא יכול להיות שהוא הברקה הטבעית של השופר.

דברים זרים תוך השופר

נ. לפעמים מוצאים חתיכות לכלוך קטנים בתוך השופר, וכשהם קטנים מאד אין מעכבים התקיעות ובפרט כשאינם דבוקים לכותלי השופר, וכך הורה לי שנה אחת כ"ק מרן הגאב"ד ירושלים שליט"א בעת תקיעת שופר.

נא. אם מנקים השופר לפני ר"ה ע"י דחיקת דברים לפנים כגון טישו או מנקה מקטרת' [pipe cleaners], צריכין לזהר ולוודא שהכל יצא משם, ומעשה בישיבה ידועה שנה אחת באמצע התקיעות, שיצא חתיכת מנקה מקטרת' מצד הרחב, וכיון שהיתה חתיכה גדולה חזרו על התקיעות.

לשנות צורת השופר

נב. צורת השופר באופן טבעי כשהוא בראש האיל הרי הוא מפותל [rounded] וכפוף ובפרט לצד הפה, וכדי ליצור שופר הראוי לתקוע בו על כרחך צריכין ליישר אותו במדה מסוימת ע"י חימום באש, כדי שיוכלו לקדוח בו חור, ובשופרות הישנים היו מיישרים אותם לגמרי והיו דקים בלי שום שקיעות וחריצים אלא עם כיפוף אחד לכיון למעלה.

נג. היום מצוי מאד שופרות מרוקאים שהם חצי מעובדים דהיינו שרק מיישרים את צד הפה מתוך ההכרח לקדוח בו והשאר משאירים אותו כמו שהיא בטבע עם כל החריצים ועובי כותלי השופר, וע"פ הלכה מרוויחים בזה ש"ל רב סעדיה גאון שכתב (סידורו ד"ה והחג השלישי) שאסור לשנות את צורתו, ויש שחששו לזה (שו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' נ"ד), אבל עם כל זאת ודאי שמעט צריכין ליישר כדי לקדוח בו, גם אז וגם היום, וצ"ל דרס"ג מדבר לשנות השופר מצורתו יותר ממה שצריך.

הרחבת פי השופר

נד. השו"ע כתב שאם הרחיב את [צד] הקצר וקיצר את [צד] הרחב פסול (שם סי"ב) דהיינו שעשה שני שינויים, ונחלקו איך הדין אם רק הרחיב את צד הקצר או רק קיצר את צד הרחב, י"א דאפילו רק הרחיב את הקצר ותקע משם פסול (היום תרועה ר"ה כ"ז ע"ב ד"ה הפכו, מנחת יצחק בדעת שו"ע הרב סי"ב), אבל סתימת שאר פוסקים והמ"ב מבואר דדוקא אם עשה שני השינויים פסול אבל אם רק הרחיב את הקצר כשר.

נה. יש מייצרי שופרות [אפילו עם הכשר הבד"ץ] שמרחיבים קצת פי השופר כדי שיהיה יותר עגול ולא שטוח וממילא הוא קל יותר לתקוע, וי"א שזה נכלל בדין הנ"ל דלפי ש"י היום תרועה פסול (שו"ת מנחת יצחק שם), אבל לכאורה היום תרועה מדבר באופן שהרחיב את הקצר עד כדי ששני הצדדים רחבים, אבל באופן שצד הקצר עדיין קצר בטבע ורק שהרחיבו קצת ועדיין צורת שופר עליו, על זה לא דיבר היום תרועה כלל וכך מבואר למעייני בדבריו, ולכן אפשר להשתמש בשופרות אלו, וכן הורה לי כ"ק מרן גאב"ד ירושלים שליט"א שלא מקפידים ע"ז.

לחקוק צורות שונות

נו. מותר לחקוק צורות שונות בגוף השופר מאחר שהוא מחומר השופר עצמו (רמ"א שם סי"ז), ולפעמים רואים בשופרות ישנות שצד הרחב היה חקוק כצורת כתר, מ"מ הכף החיים (ס"ק קכ"ג) הביא דמ"מ המנהג הוא שלא לחקוק על השופר שום ציור.

לע"נ הרב הצדיק המוהל
ר' מנחם צבי
בן ר' דוד ראזענבורג זצ"ל
נפטר ג' אלול תקצ"א יארמוט

גליון זה נתרם לע"נ זקנינו
בעל צמח דוד
רבי דוד ב"ר שלמה גאנו זצ"ל
נלב"ע ח' אלול שנת שני"ג ומנו"ב פראג - תלמיד הרמ"א ומהר"ל
הונצח ע"י הרה"ח ר' יהושע שמואל בלייער שליט"א